

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра української мови та літератури

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ**

(назва навчальної дисципліни)

**підготовки здобувачів ступеня вищої
освіти** бакалавр
(назва рівня вищої освіти)
спеціальності 014 Середня освіта (українська мова і література)
(шифр і назва спеціальності)
спеціалізації _____

Слов'янськ – 2016 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ української мови та літератури

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

канд. філол. наук, доцент кафедри української мови та літератури
Н. П. Лапушкіна;
старший викладач кафедри української мови та літератури
В. С. Щербатюк.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

канд. філол. наук, доцент кафедри української мови та літератури
Р. М. Падалка;
канд. філол. наук, доцент кафедри російської мови та літератури
А. А. Рубан.

Рекомендовано до впровадження
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

“10” травня 2016 р.
протокол № 3

Перший проректор

О. Г. Набока

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни «Методика навчання української та зарубіжної літератури» складена відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності 014 Середня освіта (українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методи навчання української та зарубіжної літератур.

Міждисциплінарні зв'язки: з курсами загальної та вікової психології, педагогіки, історії літературознавства, історії української літератури, історії зарубіжної літератури, теорії літератури, методики навчання української мови.

Програма навчальної дисципліни містить такі змістові модулі:

1. Методологічні засади викладання літератури в середній школі.
2. Методичні шляхи організації викладання літератури в школі.
3. Особливості вивчення художніх творів та біографії письменників.
4. Методика вивчення окремих категорій.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Методика навчання української та зарубіжної літератури» є оволодіння основами методики викладання літератури як наукової дисципліни, що має теоретичну та практичну спрямованість, формування професійно-педагогічної компетентності в галузі методики викладання літератури.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика навчання української та зарубіжної літератури» є

- опанувати зі здобувачами основні методи, прийоми та форми викладання української та зарубіжної літератур у школі;
- проаналізувати програми з української та зарубіжної літератур для середніх навчальних закладів, для шкіл з філологічним профілем навчання; програми з літератури рідного краю;
- розглянути структуру курсу методики викладання української та зарубіжної літератур у школах, історію становлення, специфіку, принципи;
- опанувати зі здобувачами психолого-педагогічні засади методики викладання літератури в середніх навчальних закладах;
- розглянути особливості шкільного аналізу художнього твору, зокрема види літературних занять.

1.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів повинні бути сформовані такі компетентності:

Загальні:

1. Соціокультурна компетентність:

- розуміти роль культури, науки в розвитку цивілізації, їх співвідношення і пов'язаних з ними сучасних соціальних і етичних проблем, цінності наукової раціональності та її історичних типів, знати структуру, форми й методи наукового пізнання, їхню еволюцію;
- знати форми й типи культур, основні культурно-історичні світові центри та регіони, закономірності їхнього функціонування й розвитку, знати історію культури України, її місце у світовій культурі і цивілізації;
- бути обізнаним у найважливіших галузях та етапах розвитку гуманітарного і соціально-економічного знання, основних наукових школах, напрямках, концепціях, джерелах гуманітарного знання і видах роботи з ними;
- уміти аналізувати в загальних рисах основні економічні події у своїй країні і за її межами, знаходити і використовувати інформацію, необхідну для орієнтування в основних поточних проблемах економіки;
- знати права і свободи людини й громадянина, уміти їх реалізувати в різних сферах життя, знати Конституцію України;
- мати уявлення про наукові, філософські й релігійні картини світу, сутність призначення та сенс життя людини, про різноманітність людського пізнання, співвідношення істини і помилки, безвір'я і віри, раціонального та ірраціонального в людській уяві, особливості функціонування знання в сучасному суспільстві, про естетичні цінності, їх значення у творчості та повсякденному житті, уміти орієнтуватися в них;
- сприймати й розуміти різні жанри мистецтва (художню літературу, живопис, музику).

2. Інформаційна компетентність:

- уміти користуватися сучасними інформаційними технологіями;
- вільно орієнтуватися в стрімкому потоці наукової інформації, вести особистий науковий пошук за допомогою різних інформаційних систем;
- уміти користуватися електронними носіями для ведення навчальної документації середньої та старшої школи;
- бути обізнаним та вміти вільно користуватися інформаційними системами: бібліотеками, каталогами, архівами, локальними та глобальними мережами для ефективного пошуку й структурування інформації.

3. Комунікативна компетентність:

- знаходити засоби виражати особисте ставлення учителя-гуманіста до культурно-естетичних проблем;
- уміти виражати й обґрунтовувати свою позицію з питань, які стосуються історичного минулого;
- сенситивність до можливостей адаптації матеріалу згідно з умовами загальноосвітніх навчальних закладів;
- уміння застосовувати різні методичні ситуації залежно від навчального контексту;

- уміти в практичній діяльності застосовувати знання етикету і дотримання етики ділового спілкування;
- вільно володіти українською мовою як державною і як мовою професійного та повсякденного спілкування з учнями;
- використовувати вербальні і позамовні засоби комунікації, техніки взаємодії в ситуаціях спілкування зі школярами, батьками, колегами, адміністрацією школи.

4. Здоров'язбережувальна компетентність:

- розуміти природу психіки, знати основні психологічні функції та їхні фізіологічні механізми, співвідношення природних і соціальних чинників у становленні психіки, розуміти значення волі й емоцій, потреб і мотивів;
- уміти дати психологічну характеристику особистості (її темпераменту, здібностей), інтерпретацію власного психічного стану, володіти найпростішими способами саморегуляції;
- розуміти співвідношення впливу спадковості і соціального середовища, ролі й значення національних і культурно-історичних чинників у навчанні і вихованні;
- упроваджувати в навчально-виховний процес здоров'язбережувальні освітні технології через усвідомлення ідей здоров'язбереження та здоров'яформування, розвивати в учнів активну мотивацію щодо необхідності дбайливого ставлення до власного здоров'я;
- здійснювати моніторинг показників індивідуального фізичного й психічного розвитку школяра, на основі знань про його вікові анатомо-фізіологічні особливості, теорію спадковості, фактори ризику прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні чи коригувально-реабілітаційні заходи;
- попереджати виникнення небезпечних для здоров'я ситуацій, у разі потреби ліквідувати чи уникати їх наслідків;
- уміти надавати долікарську допомогу з різних видів уражень: травматичних, термічних, хімічних, радіаційних та ін.

5. Акмеологічна компетентність:

- застосовувати теоретичні знання й практичні навички для оволодіння основами теоретичних філологічних дисциплін;
- використовувати знання, уміння й навички, професійно профільовані знання в галузі філологічних наук;
- володіти способами самостійного опанування знань, уміти реалізувати отримані знання в професійній діяльності;
- розуміти зміст взаємозв'язків духовної, біологічної та соціальної основ у людині, ставлення людини до природи і протиріч, які виникли в сучасну епоху технічного розвитку й кризи існування людини в природі;
- мати уявлення про сутність свідомості, її взаємодії з підсвідомим, про роль свідомості і самосвідомості в поведінці, спілкуванні і діяльності людей, формуванні особистості;

- поєднувати практичну і професійно-педагогічну цілі з реалізацією виховної загальноосвітньої та розвивальної функцій;
- бути готовим реалізовувати набуту підготовку у своїй майбутній діяльності.

Спеціальні:

1. Психолого-педагогічна компетентність:

- усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки, що ґрунтуються на кращих світових національних педагогічних здобутках минулого та сучасності.

2. Фундаментально-прикладна компетентність:

- уміти працювати з науковою літературою, визначати суть та характер нерозв'язних наукових проблем, пропонувати свої варіанти розв'язання, узагальнювати й класифікувати емпіричний матеріал;
- опанувати систему сучасних прагмалінгвістичних знань про структуру, закономірності та найважливіші аспекти мовної, зокрема й міжкультурної, комунікації.
- мати базову теоретичну та практичну підготовку з української мови та літератури.

3. Методична компетентність:

- володіти основними правилами оформлення ділової документації українською мовою;
- дотримуватись норм сучасної української літературної мови.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 210 годин / 7 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Методологічні засади викладання літератури в середній школі

1.1. Методика викладання літератури як наука

Об'єкт, предмет та проблематика методики як наукової дисципліни, її складники. Чинники розвитку та джерела методики; методи наукового дослідження. Зв'язки методики викладання літератури з іншими науками.

1.2. Етапи та особливості становлення методики як науки

Шляхи розвитку української методики літератури. Генеза методики викладання світової літератури в Україні.

1.3. Основи шкільного курсу української літератури

Загальнодидактичні та специфічні принципи як засади викладання української літератури. Завдання шкільного курсу української літератури. Програми з української літератури: структура та зміст. Основна школа. Старша школа. Навчальна література: вимоги до підручника та його варіанти.

1.4. Зміст і структура шкільного курсу зарубіжної літератури

Історія становлення предмета «Зарубіжна література» в школі. Мета і завдання шкільного курсу світової літератури у контексті Національної доктрини розвитку освіти в Україні XXI ст. Концепція вивчення зарубіжної літератури в колі. Стандартизація змісту шкільного курсу зарубіжної літератури. Структура змісту і принципи побудови навчальних програм та підручників із зарубіжної літератури. Взаємозв'язок етапів вивчення зарубіжної літератури в середніх і старших класах. Методична робота в школі. Методичні посібники і часописи.

Змістовий модуль 2

Методичні шляхи організації викладання літератури школі

2.1. Учитель-словесник. Вимоги до нього, планування та організація праці

Професійні вимоги до вчителя-словесника. Основні напрямки діяльності словесника та їхня характеристика. Види планів. Кабінет літератури в школі.

2.2. Методи викладання літератури

Проблема класифікації методів. Методи за джерелом знань учнів. Методи за характером і рівнем пізнавальної діяльності учнів. Інтерактивні методи навчання на уроках літератури.

2.3. Типологія і методика сучасного уроку літератури в школі

Основні вимоги до сучасного уроку літератури та його місце в системі шкільної освіти. Специфіка уроку української літератури, вимоги до нього.

Специфіка світової літератури та її вплив на переосмислення всіх складових уроку. Типи і структура, особливості класифікації уроків літератури. Уроки позакласного читання. Проблемне вивчення художнього твору як засіб оптимізації літературної освіти в школі.

2.4. Етапи вивчення твору української та зарубіжної літератур

Підготовка до сприйняття художнього твору. Вступні заняття. Читання тексту. Підготовка до аналізу літературного твору. Аналіз художнього твору. Підсумкові заняття. Творчі роботи учнів.

Змістовий модуль 3

Особливості вивчення художніх творів та біографії письменників

3.1. Вивчення художніх творів української та зарубіжної літератур у їхній родовій специфіці

Загальнотеоретичні засади. Особливості вивчення епічних творів. Специфіка викладання ліричних, драматичних творів.

3.2. Вивчення біографії письменника на уроках літератури

Принципи та джерела вивчення біографії письменника. Методи, форми і прийоми вивчення біографії письменника. Форми вивчення біографічного матеріалу у середніх класах.

3.3. Самостійна робота учнів на уроках літератури

Мета та завдання самостійної роботи учнів на уроках літератури. Індивідуальна самостійна робота учнів. Колективна самостійна робота учнів на уроках літератури.

Змістовий модуль 4

Методика вивчення окремих категорій

4.1. Питання теорії літератури у шкільному вивченні

Передумови вивчення в школі теоретико-літературних понять. Вивчення теоретико-літературних понять у середній ланці.

4.2. Розвиток мовлення учнів у системі літературної освіти

Організація роботи з розвитку усного мовлення в середній ланці. Організація роботи з розвитку писемного мовлення в середній ланці.

4.3. Позакласна робота з літератури

Мета, завдання та принципи організації позакласної роботи з літератури. Основні форми позакласної роботи.

4.4. Наочність на уроках літератури

Види наочності. Технічні засоби. Екранні посібники.

3. Рекомендована література

1. Андрусенко В. Т. Діалогічне навчання на уроках української літератури / В. Т. Андрусенко. – Харків : Основа, 2009. – Вип. 1. – 109 с.
2. Бабенко Б. М. Порівняльний аналіз оригіналу й перекладу під час вивчення зарубіжної літератури / Б. М. Бабенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2005. – № 6. – С. 39–42
3. Білик С. М. Уроки розвитку усного мовлення з української літератури в системі літературної освіти учня / С. М. Білик // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2015. – № 4/5. – С. 2–7.
4. Гальонка О. А. Позакласна робота з української літератури / О. А. Гальонка. – Харків : Основа, 2011. – 93 с.
5. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи : монографія / Ж. В. Клименко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 340 с.
6. Крайня М. І. Урок – основна форма організації навчання / І. М. Крайня, О. П. Данилова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – № 27. – С. 15.
7. Куцевол О. Портрет творчого вчителя літератури / О. Куцевол // Дивослово. – 2007. – № 1. – С. 8–12.
8. Куцевол О. Методика літератури – наука, заснована на творчості / О. Куцевол // Дивослово. – 2006. – № 3. – С. 19–24.
9. Матюшина Т. П. Позакласне читання на уроках української літератури / Т. П. Матюшина. – Харків : Основа, 2011. – 174 с.
10. Мацевко-Бекерська Л. Методика викладання світової літератури : навчально-методичний посібник / Лідія Мацевко-Бекерська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 320 с.

11. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах / Л. Ф. Мірошниченко. – К. : Вища школа, 2007. – 415 с.
12. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах / Євген Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
13. Півнюк Н. Читання як проблема державного рівня / Надія Півнюк, Наталія Гребницька // Всесвітня література в сер. навч. закладах України. – 2010. – № 3. – С. 10–13.
14. Професія – вчитель літератури : словник-довідник / упор. Т. Чередник. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 256 с.
15. Пультер С. До питання класифікації уроків літератури в середній школі / С. Пультер // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 7. – С. 20–23
16. Ситченко А. Методичні умови формування вмінь літературного аналізу / А. Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 11. – С. 21–23.
17. Романько В. І. Література донецького краю : посібник для вчителя / Валерій Романько / відп. ред. проф. В. А. Глущенко. – Донецьк : Нац. спілка письменників України, ж. «Донбас», 2006. – 264 с.
18. Савченко О. Творча особистість учня і урок літератури (З досвіду формування такої особистості) / Ольга Савченко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2009. – № 9. – С. 32–34.
19. Ткаченко Т. П. Розвиток творчих здібностей учнів – від теорії до практики / Т. П. Ткаченко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2015. – № 4/5. – С. 8–13.
20. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г. Л. Токмань. – К. : Академія, 2012. – 312 с.
21. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі: навчальний посібник / Ф. М. Штейнбук. – К. : Кондор, 2007. – 316 с.

Програми. Нормативні документи.

22. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stan-%281%29.pdf>.
23. Дроздовський Д. Концепція літературної освіти: теоретичні перспективи і стратегічні загрози / Д. Дроздовський // Дивослово. – 2011. – № 6. – С. 2.
24. Зарубіжна література. 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / автори : Ю. І. Ковбасенко, Г. М. Гребницький, Н. О. Півнюк, К. Н. Баліна, Г. В. Бітківська ; керівник авторського колективу Ю. І. Ковбасенко ; за загальною редакцією Д. С. Наливайка. – К., Ірпінь : Перун, 2005. – 112 с.
25. Зарубіжна література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – К. : Освіта, 2013 – Режим доступу :

http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/

26. Концепція літературної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normativno-pravova-baza1.html>

27. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/konczepczyia-naczionalno-patriotichnogo-vixovannya-ditej-i-molodi.html>.

28. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з української та зарубіжної літератури // Дивослово. – 2008. – № 8. – С. 19.

29. Методичні рекомендації щодо організації та проведення роботи з обдарованими школярами в процесі вивчення української та зарубіжної літератури в ЗНЗ // Українська мова й література в США, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – № 3. – С. 141.

30. Українська література. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / за заг ред. Р. В. Мовчан [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.

Періодичні фахові видання

Всесвіт: фаховий журнал світової літератури. – К. : Всесвіт : <http://vsesvit-journal.com>

Всесвітня література в сучасній школі: науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – К. : Освіта України.

Всесвітня література в школах України: науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – К. : Педагогічна преса.

Зарубіжна література в школах України: науково-методичний журнал. – К. : Антросвіт : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/zlvsh/index

Вікно в світ. Зарубіжна література: наукові дослідження, історія, методика викладання: науково-методичний журнал. – К. : Незалежний центр наукових досліджень зарубіжної літератури.

Всесвітня література та культура: науково-методичний журнал. – К. : Антросвіт.

Зарубіжна література: науково-методична газета. – К. : Шкільний світ : <http://literatura@1veresnya.com.ua>

Зарубіжна література в школі: науково-методичний журнал. – Харків : Основа.

Слово і Час: науково-теоретичний журнал. – К. : Національна академія наук України, Інститут літератури імені Тараса Шевченка, Національна спілка письменників України : <http://www.slovoichas.in.ua>

Сайти бібліотек

1. Бібліотека світової літератури – оригінали та переклади (Library of the world literature – original texts and translations): <http://ae-lib.narod.ru>.

2. Державна бібліотека України для юнацтва: <http://www.4uth.gov.ua/>
3. Національна бібліотека України для дітей: www.chl.kiev.ua/.
4. Національна парламентська бібліотека України:
<http://www.nplu.org/>
5. [Львівська обласна бібліотека для дітей](http://kazkar.at.ua/lodb.org.ua/) :
<http://kazkar.at.ua/lodb.org.ua/>
6. Електронна бібліотека української літератури (зарубіжна література): <http://ukrlib.com>.
7. Бібліотека українського центру: <http://ukrcenter.com>.
8. Дитячий сайт «Казкар»: <http://kazkar.at.ua/>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання:

усні опитування на практичних, імітація та представлення планів-конспектів, письмові екзаменаційні завдання.

